

Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä.

Asiakassuunnitelman tekemisestä ja omatyöntekijästä säädetään sosiaalihuoltolain 39 ja 42 §:ssä. Palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman yhteydessä tehtävästä monialaisesta yhteistyöstä ja palvelujen yhteensovittamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 41 §:ssä.

YKSITYISKOHTAISET PERSTELUT

4 §. *Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma.* Pykälä sisältäisi viittaussäännökset sosiaalihuoltolain palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa sekä omatyöntekijää koskeviin säännöksiin. Vammaisen henkilön palvelutarpeen arviointi tehtäisiin ja asiakassuunnitelma laadittaisiin sosiaalihuoltolain mukaisesti ottaen erityisesti huomioon sosiaalihuoltolain 41 §:n velvoite monialaisen yhteistyön tekemiseen. Nykyisin vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista ja palvelusuunnitelmasta sekä erityishuolto-ohjelmasta säädetään erikseen vammaispalvelulaissa ja kehitysvammalaissa. Vammaispalvelulain 3 §:n 2 momentin mukaan kunnan on vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestettäessä otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve. Lisäksi sosiaalihuollon asiakaslain 8 §:n mukaan on otettava ensisijaisesti huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide, kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta sekä käsiteltävä ja ratkaistava sosiaalihuoltoa koskeva asia asiakkaan etu ensisijaisesti huomioon ottaen.

Pykälän 1 momentissa viitattaisiin vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnin osalta sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ään. Palvelutarpeen arviointi on keskeinen ja kiinteä osa palvelujen suunnittelua, toteutusta ja palvelujen kokonaisuuden muodostamista. Sen huolellinen toteuttaminen on edellytys asiakkaan sopivien ja riittävien yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisten sekä laadukkaiden palvelujen järjestämiselle. Diagnoosi tai toimintarajoitteet eivät yksin kuvaa henkilön toimintakykyä tai palvelutarvetta, vaan siihen-niihin vaikuttavat myös henkilön elämäntilanne, elinolosuhteet ja toimintaympäristö, terveydentila sekä kieli- ja kulttuuritausta. Palvelutarpeen arvioinnissa olisi otettava huomioon ehdotetun lain läpileikkaavat säännökset lain tarkoituksesta sekä lain soveltamisala.

Sosiaalihuoltolaissa säädetään tarkemmin vammaisten henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä ja menettelystä sekä määrärajoista, jonka kuluessa palvelutarpeen arviointi on aloitettava ja saatettava loppuun. Arvioinnin tekemisestä vastaavalla henkilöllä on sosiaalihuoltolain 36 §:n 5 momentin mukaan oltava palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus, ellei muualla laissa toisin säädetä. Kelpoisuusvaatimuksista säädetään nykyisin sosiaalihuollon ammattihenkilöstä annetussa laissa (817/2015). Palvelutarpeen arvioinnissa on muutenkin käytettävä riittävää asiantuntemusta ja osaamista. Arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön olisi tarvittaessa hankittava tuekseen muilta viranomaisilta erityispalvelujen arvioinnissa tarvittavaa erityisosaamista ja moniammatillista tukea. Asiakkaan osallistumisessa osallistumisesta palvelutarpeen arviointiin olisi on lisäksi otettava huomioon se, mitä lakiehdotuksen 3 §:ssä säädettyä säädetään. (Asiakkaan on saatava tietoa hänelle saavutettavassa ja ymmärrettävässä muodossa.)

Lasten ja nuorten osalta olisi otettava huomioon sosiaalihuoltolain 36 §:n 5 momentin säännös siitä, että erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Sosiaalihuoltolain 3 §:n mukaisesti vammaisen lapsi tai 18-24 -vuotias nuori on erityisen tuen tarpeessa, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi taikka jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai kka joka jos lapsi tai nuori itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Joissain tilanteissa vaikeat kommunikoinnin ongelmat voivat myös johtaa siihen, että lapsi tai nuori on erityisen tuen tarpeessa. Erityisen tuen tarpeessa on esimerkiksi vammainen lapsi, joka tarvitsee useaa yhtäaikaista palvelua tai vaarantaa käytöksellään omaa terveyttään tai kehitystään. Tällöin lapsen tai nuoren palvelutarpeen arvioinnista vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

Pykälän 2 momentin mukaan asiakassuunnitelman tekemisestä ja omatyöntekijästä säädetään sosiaalihuoltolain 39 ja 42 §:ssä. Lähtökohtana olisi, että vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen vuoksi ehdotetun lain mukaisia palveluja, laadittaisiin sosiaalihuoltolain 39 §:n mukainen asiakassuunnitelma. Tämä vastaisi vammaispalvelulaissa nykyisin olevaa veloitetta palvelusuunnitelman laatimisesta sekä kehitysvammalaisissa olevaa veloitetta erityishuolto-ohjelman laatimisesta. Yksi suunnitelma kattaisi sekä sosiaalihuoltolain että ehdotetun lain ja tarvittaessa muiden lakien perusteella toteutettavat palvelut. Poikkeustapauksessa (asiakkaan edun sitä edellyttäessä) voitaisiin tehdä päätös yksittäisestä palvelusta jo palvelutarpeen arvioinnin perusteella. Näin voisi olla tilanteessa, jossa vammainen henkilö asiakasprosessin ollessa muilta osin vielä kesken hakee jotakin sellaista palvelua, jonka osalta päätöksen tekeminen on mahdollista ja asiakkaan edun mukaista. Tällainen yksittäinen palvelu voisi olla esimerkiksi kuljetuspalvelu. Jos henkilö tarvitsee useita palveluja, päätöksenteko, toimeenpano ja seuranta edellyttävät sosiaalihuoltolain 39 §:n mukaan aina asiakassuunnitelman laatimista.

(Asiakassuunnitelman laatimisessa ja palvelutarpeen arvioinnissa olisi otettava huomioon valinnanvapauslain 5, 33 ja 34 §.) Asiakassuunnitelma ei luo oikeutta palveluihin. Oikeudesta palveluihin ja oikeudesta saada palvelua koskeva päätös säädetään erikseen.

Sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä omatyöntekijä, ellei asiakkaalle ole nimettynä muuta palveluista vastaavaa työntekijää tai nimeäminen muusta syystä ole ilmeisen tarpeetonta. Omatyöntekijänä toimivan henkilön tehtävänä on asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti edistää sosiaalihuoltolain 38 §:n 2 ja 3 momentin toteuttamista sekä toimia tarvittaessa muissa laissa säädetyissä tehtävissä. Silloin, kun henkilö tarvitsee paljon tukea tahtonsa tai miellipiteensä ilmaisuun, voisi olla hyvä muodostaa esimerkiksi omatyöntekijän johdolla henkilön hyvin tuntevista lähi-ihmisistä ryhmä henkilön tueksi.

Myös vammaiselle lapselle tai nuorelle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä. Lapsen tai nuoren omatyöntekijän sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta kodin ulkopuolella vastaavan työntekijän on toimittava yhteistyössä vammaisen lapsen tai nuoren ja hänen vanhempansa ja huoltajansa kanssa.

Säännöksessä olisi myös viittaus siihen, että palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman yhteydessä tehtävästä monialaisesta yhteistyöstä ja palvelujen yhteensovittamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 41 §:ssä. Palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi ja riittävän monipuolista asiantuntemusta ja osaamista. Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten tai toimijoiden palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Työntekijän on asiakkaan suostumuksen perusteella tarpeen mukaan oltava yhteydessä myös eri asiantuntijoihin ja henkilön omaisiin ja läheisiin.

Monialaisessa yhteistyössä tehtävän palvelutarpeen arvioinnin merkitys korostuu vammaisten lasten ja nuorten sekä muiden vaativaa ja monialaista apua ja tukea tarvitsevien vammaisten henkilöiden kohdalla. Palvelutarpeen asianmukaisella arvioinnilla ja asiakassuunnitelman tekemisellä varmistettaisiin, on tarkoitus varmistaa, että palvelujen kokonaisuus vastaa henkilön tarpeisiin myös esimerkiksi kuntoutuksen ja muiden terveydenhuollon palvelujen sekä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen osalta.

Jokaisen vammaisen henkilön ja aivan erityisesti vammaisten lasten ja nuorten lapsen ja nuoren osalta on tärkeää, että monialaisessa yhteistyössä arvioidaan eri vaihtoehtoja tarvittavan avun ja tuen järjestämiseksi. Sosiaalityöntekijän olisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa oltava yhteydessä muihin viranomaisiin ja toimijoihin esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tai opetustoimessa. Tarvittaessa sosiaalityöntekijän olisi hankittava asiantuntemusta ja osaamista konsultoitava lastensuojelun, psykologian tai lääketieteen sellaisia asiantuntijoilta, joilla on juuri tämän lapsen avun ja tuen järjestämiseen tarvittavaa osaamista. Myös lapsen tai nuoren käyttämän kielen ja kommunikointikeinojen riittävästä osaamisesta olisi huolehdittava. Mahdollisuudesta ilmaista itseään on huolehdittava järjestämällä hänelle (mahdollisuuksien mukaa) tarpeen mukainen kommunikaation ja päätöksenteon tuki. Jos lapsen tai nuoren palvelujen tarpeen arviointi ja palvelujen järjestäminen edellyttäisi edellä mainittujen tahojen palveluja, nämä tahot edellyttää monialaista osaamista, tarvittavilla asiantuntijoilla olisi velvollisuus osallistua prosessiin, olisivat velvollisia osallistumaan pyynnöstä lapsen tai nuoren palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Yhteistyöhön muiden tahojen kanssa vaaditaan lapsen tai nuoren huoltajan suostumus. Asiakastietojen luovuttamisesta säädetään sosiaalihuollon asiakaslaissa.

Monialaisen yhteistyön merkitystä korostaa myös uuden varhaiskasvatuslain 7 §. Sen mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, lastensuojelusta ja muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Pykälän 2 momentin mukaan lapsen oikeuteen saada kehityksensä ja hyvinvointinsa tueksi sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja sovelletaan sosiaalihuoltolakia, vammaispalvelulakia, kehitysvammalakia, terveydenhuoltolakia sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja tuottajan on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi.

Yhteensovitus asiakkaan muiden palvelujen kanssa olisi tehtävä aina, kun se on tarpeen asiakkaan edun mukaisen palvelujen kokonaisuuden muodostamiseksi. Asiakkaan etua arvioidaisiin sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetyllä tavalla.